

Korta rapporter *Short communications*

Häckning av smalnäbbad simsnäppa *Phalaropus lobatus* på jordbruksmark

ADJAN DE JONG

I Västerbottens län pågår ett projekt med det något kryptiska namnet "Landskapsvård och köttproduktion i Vindelälvens närområde". Projektet syftar till något så ovanligt som att ta igenväxande jordbruksmarker åter i bruk. Betande köttdjur, får och nöt, skall hålla landskapet öppet. Från Ammarnäs ner till Umeå pågår fjorton delprojekt med restaurering och bete. Verksamheten har kommit igång ordentligt först under 2001 och flera markägare/brukare förväntas ansluta sig till projektet de kommande åren. Projektet finansieras av bl.a. EU och WWF. Det leds från Sorsele där Ingemar Johansson är projektledare. Länsstyrelsens miljövårdsenhet (Malin Karlsson) har ett stort finger med i spelet.

I motiveringen till projektet betonas de positiva effekterna för floran och faunan. För att dokumentera eventuella effekter på fågellivet inventerar jag sedan år 2000 de flesta områden som åtgärdats inom projektet, tillika ett antal referensområden (de Jong 2001). Detta sker genom en förenklad form av inventering av fåglar på jordbruksmark (Svensson & Svensson 1995, Svensson 2001). Den främsta skillnaden ligger i att jag besöker varje område vid två tillfällen istället för fyra. Detta beror naturligtvis på begränsade resurser, men även på att jag har valt att inventera ett urval av arter.

En art som jag definitivt inte hade valt som "nyckelart" var smalnäbbad simsnäppa. Vid mitt besök i Ammarnäsdeltat, Sorsele kommun, 26 juni 2001 fann jag dock ett bo med tre ägg av just denna art. Boet låg på udden norr om Vindelälven, just där denna och Tjulån mynnar ut i Gautsträsket (25G3d,

Rikets nät: 731795,151985). Vårfloden hade passerat och vattennivån var på "normal" sommarnivå, endast ett fåtal decimeter under markytan på udden. Udden brukar stå under vatten under vårfloden och de flesta markhäckande fåglar undviker att häcka här.

Vegetationen bestod av "vanligt" gräs, utan örter som stack upp ovanför gräset. Gräset var vid detta tillfälle fortfarande kort (mindre än 10 cm ovan mark) och jämlångt. Inga buskar eller träd fanns inom 100 meter från boet. Udden betas på sommaren av hästar och får, men inga betesdjur gick ännu på den delen av udden där boet låg. Just denna udde har varit i obruten hävd i långa tider.

Fågeln flög upp när jag var mindre än en meter från boet. Boet var cirka sju centimeter nersänkt under markytan och hade vertikala sidoväggar. Det var obetydligt större än ett bo av en sånglärka. Det var sparsamt klätt med torra grässtrån. Boet låg cirka femtio meter från Vindelälven, som här är knappt trettio meter bred. På älven fanns minst tre andra smalnäbbade simsnäppor som sökte föda. Tyvärr kunde varken fotografering eller återbesök ordnas.

Varken SOF (1990), Svensson m.fl. (1999), Gjershaug m.fl. (1994) eller Cramp (1983) nämner smalnäbbad simsnäppa som häckfågel på jordbruksmark. Inte heller i Holm (1970), Olsson & Wiklund (1999) eller Andersson & Sandberg (1996) finns någon indikation på att arten skulle kunna häcka på jordbruksmark i norra Norrland. Ullman (1995) anger att smalnäbbade simsnäppor häckar i "deltan med stilstående bakvatten och andra småvatten" men utan referens till platsen för själva boet. I den finska häckfågelatlasen (Väisänen m.fl. 1998) anges dock att arten häckar på (betade?) strandängar utmed södra Österbottens kust. Denna biotop kan anses ha viss likhet med den i Ammarnäsdeltat. Jag har själv stött på många smalnäbbade simsnäppor under mina myrfågelinventeringar, men aldrig under mina inventeringar i jordbrukslandskapet.

Stora flockar smalnäbbade simsnäppor brukar rasta

i Ammarnäsdeltat på våren (Andersson & Sandberg 1996) men dessa fåglar brukar försvinna upp mot fjället kring mitten av juni. Vädret i Ammarnästrakten hade inte varit extremt dåligt under juni 2001. Det är således en öppen fråga om de smalnäbbade simsnäppornas häckning på fjällnära jordbruksmark vid Gautsträsket 2001 var en ren tillfällighet eller en yttring av ett förbisett fenomen.

Referenser

- Andersson, T. & Sandberg, R. 1996. *LUVRE – Fåglar och fågelforskning i Vindelfjällen*. BTJ tryck AB, Lund.
- Cramp, S. 1983. *Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of the western Palearctic*. Vol. 3. Oxford University Press. Oxford, London & New York.
- de Jong, A. 2001. *Fågelinventeringen 2001 inom projektet Naturvård och köttproduktion inom Vindelsälvens närområde*. Stencil. 16 pp. + bilagor.
- Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red.) 1994. *Norsk fugleatlas*. Norsk Ornitologisk Forening. Klæbu.
- Holm, B. 1970. Fåglar i Norrbotten. Norrbottens läns Naturvårdsförbund. Smäskrift 2. *Norrbottens Natur* årgång 26.
- Olsson, C. & Wiklund, J. 1999. *Västerbottens fåglar*. Umeå. SOF. 1990. *Sveriges fåglar*. 2:a upplaga. Stockholm.
- Svensson, S. & Svensson, M. 1995. *Ett långsiktigt övervakningsprogram för jordbrukslandskapets fåglar i Kristianstad och Malmöhus län. Metodstudien 1995*. Ekologiska institutionen, Lunds universitet.
- Svensson, S. 2001. *Övervakning av jordbrukslandskapets fåglar i Skåne. Manual för fältarbetet*. Ekologiska institutionen, Lunds universitet.
- Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. *Svensk fågelatlas*. Vår Fågelvärld, supplement 31. Stockholm.
- Ullman, M. 1995. Smalnäbbad simsnäppa. *Vår Fågelvärld* 1/1995: s. 36–38.
- Väisänen, R., Lammi, E. & Koskimies, P. 1998. *Muuttuva pesimälinnusto*. Otavan Kirjapaino, Keuruu.

Summary

Red-necked Phalarope Phalaropus lobatus breeding on farmland

A nest with three eggs of Red-necked Phalarope was found on grazed farmland near the lake Gautsträsk, Ammarnäs, Sweden (65°57'45"N, 16°14'30"E) on 26 June 2001. The nest was an approximately 7 cm deep depression in the soil with steep walls and had a sparse lining of dry grass. The nest was situated 50 metres from the Vindel river in an open field with short grass. This field had been flooded during the yearly flood until a few weeks before the finding.

One bird flew off when I was less than one metre from the nest. Three more Red-necked Phalaropes

were feeding on the river nearby. Large numbers of Red-necked Phalaropes roost in the area until mid-June, waiting for their higher breeding grounds to become free of snow and ice. I have found no references reporting the breeding of Red-necked Phalaropes on farmland in Europe.

Adjan de Jong, Hössjö 115, 905 86 Umeå

Holkhäckande rödhake *Erithacus rubecula* – en slumpbetingad tillfällighet?

ANDERS ENEMAR

Rödhaken är en typisk markhäckare. De flesta bon jag hittat har varit placerade ”i en urgröpfung i en rotvälta eller en tuvkant”. Citatet är från Rosenbergs handbok (1953) och är en beskrivning mitt i prick för svenska förhållanden. Boet ligger oftast hel- eller halvskyddat under en rot intill en trädstam eller under någon annan form av överhäng. I städernas och samhällenas konstlade miljöer uppvisar boplaceringarna en närmast obegränsad variation, vilket är av mindre intresse i detta sammanhang (se t.ex. den detaljerade redovisningen i Glutz & Bauer (1988)). Generellt gäller dock att markhäckningen är den helt dominerande.

Rapporter om häckning i holk i Sverige har förekommit endast undantagsvis, vilket gäller även Norge (Haftorn 1971) och Finland (von Haartman 1969). Sådana fall har väl mest betraktats som tillfälligheter, bäst lämpade att förpassas till rödhakens häckningsbiologiska kuriosakabinett. Orsaken är att holkhäckningen, förutom att vara sällsynt, så bjärt avviker från det normala. Men strängt taget kan det inte uteslutas, att holkhäckningarna är en följd av mycket speciella eller tvingande omständigheter, även helt naturliga sådana. Följande observationer kan kanske visa på det berättigade i en sådan förmodan.

Jag har i markerna öster och sydost om Mölndal registrerat bosättningen i 100 mesholkar av triangeltyp under 20 säsonger (1979–1998). Dessutom har i samma område 300 holkar (häckningsfickor) för trädkrypare inspekterats under hittills 20 år (1982–2001). Sammanlagt har alltså 8000 ”årsholkplatser” för hålbbyggande småfågel kontrollerats. Trädkryparholkarna sitter alla i brösthöjd eller lägre medan mesholkarna suttit på 2–3 meters höjd under 10 sä-